

נהמרת יצחק

בסייעתא דשמיא | סוכות - וזאת הברכה תשפ"ג | גליון מס' 164

פרפראות

וזאת הברכה אשר ברכך וכו' לפני מותו, (ל"ג א').

הנה הפסוק מדגיש שברכותיו של משה היו לפני מותו, וצריך ביאור מאי קא משמע לך בזה.

ולכאורה עוד צריך ביאור מה שברך משה את <<<

למען ידעו דורותיכם וגו'

א

איתא בטור אורח חיים (סימן תרכ"ה), וזה לשונו, **בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם ממצרים**, תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים, וכן הרבה מצות, לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו, ואין אדם יכול להכחישנו, והיא המורה על אמיתת מציאות הבורא יתעלה, שהוא ברא הכל לרצונו, והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו, ואין מי שיאמר לו מה תעשה, כאשר עשה עמנו בהוציא אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים, והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם, הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמם, ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות, כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו, ע"כ.

הנה מבואר בטור שיש במצות סוכה דבר מיוחד, שאף על פי שיש כמה וכמה מצות שתלויין ביציאת מצרים מפני שהיא עיקר גדול באמונתנו, שאני מצות סוכה שיש ציווי לעשות דוגמא למה שהיה כדי לזכור הנס, וכדכתיב **למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם ממצרים וגו'**, והיינו דאף שבכל מצוות התורה יש דין שמצוות צריכות כוונה, (עיין בשולחן ערוך אורח חיים סימן ס'), אך כוונה זו אינה אלא שידע שהוא עושה מצוה, ולא יהיה כמתעסק בעלמא, אבל כאן במצות סוכה נתחדש עוד דין שצריך לדעת גם את טעם המצוה למה הוא יושב בסוכה, וכדכתיב **למען ידעו וגו'**.

והנה עיין בבית יוסף שם (וכפי שביאר הב"ח דבריו), שהמצוה היא לזכור 'שישבנו בסוכות כשיצאנו ממצרים', ומבואר דסבירא ליה דאין מצות סוכה לזכור עצם היציאה ממצרים, אלא הזכירה היא על מה שישבנו בסוכות, אכן הב"ח חולק על זה וכתב שהמצוה היא לזכור יציאת מצרים, עיין שם¹.

ועיין בשולחן ערוך שם, וזה לשונו, בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכס

(1) והנה עי' בב"ח שם שציין שיש שלוש מצוות שמצינו שצריך לדעת טעמם, ומשום דכתיב בהם **למען**, והם: מצות סוכה, מצות ציצית (דכתיב **למען תזכרו וגו'**), ובמצות תפילין (דכתיב **למען תהיה תורת ה' בפיך**), ועיי"ש שכי' שאם לא כיוון בשלושה מצוות אלו את הטעם המפורש בהם לא קיים המצוה כתיקונה, עיי"ש.

והנה לפי דבריו שדווקא בשלושה מצוות אלו אנו מחוייבים לזכור הטעם, ומשום שהם זכר ליציאת מצרים יש לומר משום שמחוייבים אנו לזכור את יציאת מצרים בגוף, ובבגד, ובדירה, בגוף על ידי מצות תפילין וזה מצוה תמידית (חוץ משבתות ויו"ט), ובבגדים על ידי מצות ציצית ומצותה רק ביום, ובדירתנו על ידי מצות סוכה והוא פעם אחת בשנה, בחג הסוכות, ודו"ק.

שרב ושמם, ע"כ, ועיין במשנה ברורה שם, וזה לשונו, וכתבו האחרונים שיכיון בישיבתה שצונו הקב"ה לישב בסוכה, זכר ליציאת מצרים, וגם זכר לענני כבוד שהקיפן אז עלינו, להגן עלינו מן השרב והשמם, ע"כ, ולכאורה נקט כשני הפירושים, גם כמשמעות הבית יוסף וגם כמו שכתב הב"ח, וצריך לכון בשניהם.

(ועיין שם שהוסיף, וזה לשונו, וכל זה לצאת ידי המצוה כתקונה, הא דיעבד יוצא כל שכיון לצאת לבה, [פמ"ג], ע"כ, והיינו דלא כמו שכתב הב"ח שאם לא כיון תוספת זו של **למען**, לא קיים המצוה כתיקנה, אלא סבירא ליה דעיקר הכוונה שמעכב הוא רק מדין מצוות צריכות כוונה.)

ב

אכן יש לומר עוד ביאור אמאי צריך לכוון זכר ליציאת מצרים כשיושב בסוכה.

דהנה מצינו פלוגתא בין ר' אליעזר ור' עקיבא מהם ה'סוכות' שהתורה מציינת **כי בסוכות הושבתי את בני ישראל**, דחד סבירא ליה ש'סוכות' היינו סוכות ממש, ואידך סבירא ליה ד'סוכות' היינו הענני הכבוד שהקיפו את בני ישראל, (ועיין ברש"י על התורה (על פי המכילתא), שנקט דר' עקיבא סבירא ליה שהיו ענני הכבוד, ור' אליעזר סבירא ליה שהיו סוכות ממש²), אכן עיין בגמרא (סוכה י"א), דשם איתא להיפך דר' אליעזר סבירא ליה שהם הענני הכבוד, ור' עקיבא סבירא ליה סוכות ממש).

והנה עיין בט"ז שם שכתב דהנפקא מינה בין שני הטעמים, באיזה סוכות מדבר הכתוב, הוא, מהו הטעם של מצות סוכה, דאם זה 'סוכות' ממש אז טעם מצות ישיבת סוכה הוא זכר ליציאת מצרים, אבל אם 'סוכות' פירושו ענני הכבוד אז הישיבה בסוכה היא זכר לנס ענני של הכבוד, עיין שם.

איברא נראה שיש מחלוקת הראשונים בטעם המצוה, לפי הך מאן דאמר ש'סוכות' הם סוכות ממש.

דהנה עיין רש"י סוכה (י"א), שכתב שמה שעשו סוכות כשיצאו ממצרים הוא מפני החמה, אך עיין בפירוש הרמב"ן על התורה בפרשת אמור, שכתב, להך מאן דאמר סוכות ממש, שעשוהו מפני הקור.

ונראה שהנפקא מינה ביניהם הוא מהו הטעם של מצות סוכה, דהנה אם זה זכר לעשיית הסוכה ממש, צריך להיות באותו זמן שעשו הם הסוכות, שזה הפרט של המצוה והיא גופה הזכר, אבל אם הטעם של המצוה הוא משום זכר ליציאת מצרים, זה כבר דבר כללי, ואף על פי שאז בנו הסוכות מיד כשיצאו, מכל מקום אפשר לעשות חג הסוכות בימות הגשמים, וכמבואר הטעם בטור, כדי להראות שאנו עושין לשם

(2) וכן משמע ברש"י סוכה (ב:).

שמים וכו', ודו"ק.

ולפי זה, לדעת רש"י, שאז עשו סוכות בימות החמה אבל אנו עושים הסוכות בימות הגשמים, יש לומר שעיקר ה**למען ידעו** הוא שיצאו ממצרים, אבל לפי הרמב"ן, שמאז כן עתה עשו סוכות בתחילת ימות הגשמים, צריך לומר שה**למען ידעו** הוא שבנו סוכות ממש.

והנה עיין ברמב"ן שם, וזה לשונו, והחלו לעשותן בתחילת החרף מפני הקור כמנהג המחנות, והזכרון, שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית, ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר, ע"כ, ומבואר שהסוכה עצמה היא הזכרון שלא חסרו דבר, ולא שיצאו ממצרים, ודו"ק.

ולפי זה גם למאן דאמר סוכות ממש, צריך שה**למען ידעו** יהיה שעשו אז סוכות, ודלא כהט"ז, ודו"ק.

ג

והנה להלכה נקטינן שסוכות פירושו ענני הכבוד וכן הוא בטור ובשולחן ערוך^ג.

והנה נתבאר שכדי לקיים המצוה בשלימותה, צריך לדעת שהקב"ה הושיב אותנו בענני הכבוד.

והנה לכאורה צריך לדעת מה היו הענני הכבוד האלו, שלזכרם אנו יושבים בסוכה.

והנה בטור מבואר שהקיפם בענני הכבוד לבל יכה אותם השרב ושמש, ואנו עושים דוגמא לזה וכו'.

(3) ונפק"מ האם צריך לכוון זכר ליצ"מ, דלפי הבי"ח עדיין צריך, משא"כ לפי הט"ז אינו צריך, ודו"ק.

אכן הקשה על זה וזה לשונו, ואף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן, לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ, ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך, ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי, שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה, ע"כ.

ומבואר שבעצם היה צריך לעשות את חג הסוכות בימות הקיץ, שהוא הזמן שיצאנו ממצרים, ורק שבכדי שיהא ניכר שאנו עושים הסוכה לשם מצות בוראינו, לכן ציונו שנעשה סוכה בחודש השביעי שהוא זמן הגשמים, שדרך כל אדם לצאת מסוכתו וליכנס לביתו וכו', כדי להראות שמצות המלך עלינו.

ומבואר דעיקר מצות סוכה הוא כדי לזכור הנס שהיה לבל יכה השמש והשרב, והזמן שעושים זאת הוא כדי שיהא ניכר לכולם שעושים המצוה משום מצות המלך עלינו^ד.

(4) ובזה נראה לבאר מה שלכאורה מצינו חילוק בדין מצטער שפטור מן הסוכה, דהנה המצטער פטור מן הסוכה, הוא משום שצריך שיהא **תשבו** כעין תדורו, וכמבואר בגמרא ובפוסקים, אכן מצינו דשאני דין מצטער מן הגשמים שיורדים, מדין מצטער כשיש שרב ושמשי, דהנה אם ירדו גשמים בחג, ובאופן שהוא מצטער ופטור מן הסוכה, זה סימן רע, וכאילו שפך האדון קיתון של מים על פני העבד, אכן בפטור של הכאת שמש ושרב, לא מצינו דבר זה שכאילו אין האדון רוצה במה שהעבד עושה, (עי' ע"ז ג), שמבואר דהקב"ה יוציא חמה מנרתיקה ויהיו פטורים), וצ"ב מ"ש גשמים משמש ושרב. אכן לפי הנזכר מבואר שפיר, דמעשה הנס היה כדי להגן מן השמש, ובעצם סוכה בא להגן, רק במצטער יש חסרון בהאדם היושב בה שאינו יכול לקיים המצוה, משא"כ גשמים אין זה בעצם המצוה, ומה שעושים אותה בזמן זה הוא רק משום שאנו מראים שעושים המצוה מפני מצות המלך, וכשיורד גשמים מראה לנו הקב"ה שכביכול אין רצונו בעבדותינו, ודו"ק.

פרפראות/המשך

אכן לגבי ברכתיו של משה נראה שהם כעין נבואה, וכמו שפירש רש"י לקמן אהא דכתיב **שמע ה' קול יהודה**, דקאי על תפילת דוד ושלמה, וכן אהא דכתיב **ועזר מצריו תהיה**, דקאי על יהושפט וכו', וכן **מוחץ מתנים קמיו** וגו', הוא נבואה על החשמונאים, ועוד.

והנה עיין באונקלוס שתירגם **משה איש האלקים**, משה נביא דה', וכן עיין בתרגום יונתן שתירגם בכל ברכה וברכה שאמר משה, 'ברוך משה נביא ואמר', עיין שם.

ונראה שיש לחלק בין נבואה לתורה, דרק לגבי תורה יש חסרון במה דאמרינן שנחשב כמי שהוא בשמים, דתורה לאו בשמים היא, אכן לגבי נבואה אין שום מניעה במה שהוא נחשב כבר בשמים, ואדרבה נבואה היא מן שמיא, וממילא שפיר ברכם משה לפני מותו, שזה היה בתורת נבואה, ודו"ק.

והנה עיין סנהדרין ("א.), שכן מצינו אצל שמואל קטן שהתנבא לפני מותו, ואמר שמעון וישמעאל לחרבא, וחברוהי לקטלא, ושאר עמא לביזא, ועקן סגיין עתידן למיתי על עלמא, עיין שם, וכן עיין בתוספות מנחות (ק"ט:), שכתב על ר' קלונימוס, וזה לשונו, ושלשה דברים הגיה כמפי נבואה בשעת פטירתו וכו', ע"כ, ומבואר מזה שאף בדורות שכבר לא היה נבואה בישראל, מכל מקום שייך ענין זה שלפני מיתה כבר נחשב בשמים, ויכול להתנבא, דווקא לפני מותו, ודו"ק.

בני ישראל לפני מיתתו, הרי כבר נאמר (פרשת וילך), שמשא אמר **לא אוכל עוד לצאת ולבא**, ופירש רש"י שם, וזה לשונו, לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעניות החכמה, ע"כ, ואם כן איך היה יכול לברכם.

ונראה על פי מה שיסד הכסף משנה (פרק ב' מהלכות טומאת צרעת הלכה ט'), לגבי הך עובדא דרבה בר נחמני, דעיין בבא מציעא (פ"ו.), דלפני פטירתו של רבה בר נחמני היה מחלקות בישיבה של מעלה לגבי ספק בנגע צרעת וכו', ורבה פסק טהור, ויצאה נשמתו בטהרה, והנה עיין ברמב"ם בהלכות טומאת צרעת שפסק על ספק זה שהוא טמא, ועיין בכסף משנה שם, וזה לשונו, ואף על גב דבפרק הפועלים, אמרינן דקב"ה אמר טהור, לא בשמים היא, ואף על גב דאמרינן מאן נוכח רבה בר נחמני, ואיהו אמר טהור ויצתה נשמתו בטהרה, יש לומר דכיון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי, הוי בכלל לא בשמים היא, ואינו כדאי להוציא מכלל שבידינו דהלכה כתנא קמא, עיין שם.

ומבואר מדבריו שבשעת מיתה נחשב כמי שנמצא כבר בשמים, ושייך בו הכלל שתורה לאו בשמים היא.

והנה יש לומר שזה גם הענין מה שנסתמו ממש המסורות ומעניות החכמה ביום מיתתו, שכן נחשב שהוא כבר בשמים, ומשום הכי אינו יכול ללמדם יותר.

לסיכום: מהו הכוונה של מצות זכירת ענני הכבוד.

(א), לזכור שהקב"ה הוציאנו ממצרים.

(ב), שעשה לנו סוכות כשהוציאנו ממצרים, שהם ענני הכבוד, שהגינו עלינו, ואנו מראים שמצות ה' עליו, (טור).

(ג), שעשה לנו סוכות כשיצאנו ממצרים והיה קיום השגחתו עלינו כל ימי היותנו במדבר, (רמב"ן).

(ד), ובנוסף יש עוד שיטת הגר"א שהזכר לענני הכבוד הוא מה שהעננים חזרו אחר חטא העגל, והקב"ה סלח לבני ישראל על חטא העגל, (שאז נסתלקו מעליהם ענני הכבוד)⁶.

(והנה לאידך מאן דאמר שסוכות ממש עשו להם:

לפי ה"ט"ז (ורש"י): זכר ליציאת מצרים,

לפי הרמב"ן: שעשו סוכות בתחילת החורף ולא חסרו דבר כל ימי היותם במדבר.

לפי רבינו בחיי: לזכור מעלת בני ישראל שעזבו הכל והלכו אחרי הקב"ה, (לכתך אחרי במדבר וגו').

לפי הרשב"ם: להודות להקב"ה על כל הטוב שנותן לנו וכו', להכיר שהכל ממנו יתברך.

לפי הרוקח: שהסוכות הם מה שעשו כשנכנסו לארץ ישראל⁷).

(6 ועי' מש"כ בזה באורך במק"א.

(7 ועוד חזון למועד לבאר בהרחבה, אי"ה.

והנה עיין ברמב"ן על התורה (פרשת אמור), דכתב וזה לשונו, **כי בסכות הושבתי את בני ישראל**, ענני כבוד, לשון רש"י, והוא הנכון בעיני על דרך הפשט, כי צוה שידעו הדורות את כל מעשי ה' הגדול, אשר עשה עמהם להפליא ששכן אותם בענני כבודו כסוכה וכו' ומפני שכבר פירש שענן ה' עליהם יומם ועמוד האש בלילה, אמר סתם **כי בסכות הושבתי** שעשיתי להם ענני כבודי סכות, להגן עליהם, והנה צוה בתחילת ימות החמה בזכרון יציאת מצרים בחדשו ובמועדו, וצוה בזכרון הנס הקיים הנעשה להם כל ימי עמידתם במדבר, בתחלת ימות הגשמים, ע"כ.

ולאורה הרמב"ן בא לתרץ קושיית הטור, אמאי עושים מצוה זו בתחילת החורף בחדש השביעי, ולא בתחילת הקיץ בזמן יציאת מצרים, ועל זה מתרץ דשאני מצות הפסח מהמצוה של חג הסוכות, דפסח המצוה היא זכר למה שיצאו ממצרים, והיציאה הייתה בזמן חודש האביב, **בכושרות**, שלא היה חם ולא היה קר, וממילא לזה אנו עושים זכר במועדו זכר להיציאה עצמה, אך בזכרון הנס של סוכות שעשה הקב"ה לבני ישראל, סוכות שהם ענני הכבוד, כשיצאו ממצרים להגן עליהם, אין נס זה דווקא על זמן היציאה עצמה, אלא הנס היה שכשיצאו ממצרים כל ימיהם שהיו במדבר היה השגחת ה' עליהם, ומשום הכי עושים מצוה זו דווקא בימי הגשמים ולא בימות החמה, כדי להראות שאין נס זה תלוי בעצם יציאתם ממצרים, אלא שהיה להם נס תמידי שהיה הנס כל ימיהם, וכמו שיש בחינת לידה ובחינת קיום, כך מצות הפסח הוא בחינת הלידה, ומצות הסוכות הוא בחינת הקיום של ההשגחה על בני ישראל, ודו"ק⁵.

ולפי זה הזכר לענני הכבוד הוא על השגחת הקב"ה בכללות, ולא על

(5 ולפי"ז יש לבאר אמאי מצינו ענין הכנסת האושפיזין רק בחג הסוכות ולא בחג הפסח, דפסח אינו אלא התחלת, ובחי' לידה, ואינו ענין לאושפיזין, משא"כ סוכות בחינתו השראת השכינה על בני", ושהוא שורה עלינו תמיד, וממילא יש ענין בהכנסת האושפיזין, ודו"ק.

פרפראות/המשך

החכמים, כמו שנאמר בשאול **והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר**, ע"כ, והיינו שהנביא מתהפך מאדם רגיל לבחינת אי"ש.

אכן כל זה אינו אלא בשאר נביאים, וכמו שכתב הרמב"ם שם (הלכה ד'), וזה לשונו, כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו וכו', ע"כ, ושם (הלכה ה'), אלו שהם מבקשין להתנבא הם הנקראים בני הנביאים, ואף על פי שמכונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן ואפשר שלא תשרה, ע"כ, ושם (הלכה ו'), כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממשה רבנו רבן של כל הנביאים, ע"כ, ועיין שם שכתב כמה חילוקים בין משה לשאר הנביאים, וכתב וזה לשונו, כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבנו אינו כן אלא כל זמן שיחפץ רוח הקדש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוון דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכון ומזמן ועומד כמלאכי השרת, וכו', ע"כ, הרי שכל הנביאים (שהם בעצם בני נביאים), צריכים להתהפך לאי"ש אחר, מה שאין כן משה רבינו אינו צריך להתהפך כלל, שהרי היה תמיד בדרגת מלאך שנקרא איש.

ונראה שזה מה שכתוב כאן **שמושה** (היה) **איש האלקים**, פירוש תמיד היה בדרגה של מלאך שנקרא **איש האלקים**, ואין אצלו שום התהפכות, ודו"ק.

וזה מה שכתוב כאן שהיה יכול לברכם בלא שום הכנה, מפני שהיה **איש האלקים**.

ונראה שזה כעין מה שמשה ברך לבני ישראל לפני מותו.

ויש לומר שזה מה שבא הכתוב להשמיענו במה שכתב **לפני מותו**, שברכותיו שלו משה היו מדין נבואה ולא מדין של לימוד התורה, (אף שאנו למידין מזה הלכות מסוימות), ודו"ק.

***

משה איש האלקים, (ל"ג א').

הנה הא דהדגיש הכתוב כאן שמושה היה **איש האלקים**, נראה דיש לבאר בכמה אופנים.

(א), עיין באונקלוס שתירגם **משה איש האלקים**, משה נביא דה', והיינו שבא לומר שברכותיו של משה היו כעין נבואה, (ועיין מה שביארנו בסמוך).

והנה עיין ברמב"ם הלכות יסודי התורה (פרק ז' הלכה א'), שכתב לגבי מעלת הנביאים, וזה לשונו, והולך (הנביא) ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו פנויה תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בחכמתו של הקב"ה כלה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גדלו, מיד רוח הקודש שורה עליו, ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם

אצל ר' חסדא תלמידו שיזכיר לו מה שלמדו, ומקשה בגמרא אמאי היה צריך
אבימי לילך אל ר' חסדא, והרי ר' חסדא היה יכול לבוא אצלו, ומתוך סבר
הכי מסתייעא מילתא טפי, ופירש רש"י, וזה לשונו, מסתייעא מילתא, משום
יגעי ומצאתי, ע"כ.

ומבואר דעל ידי הליכה ברגליו נחשב שהוא עמל בתורה, ודווקא על ידי
זה שהולך⁽¹⁾, ומפני זה הקב"ה שומר עליהם ומביא להם הברכה, דעל ידי זה
שהולכים ברגליהם מראים בזה שמקבלים עליהם עול תורה, שתורה צוה לנו
משה, ולא נעזבנה, ודו"ק.

***

וזאת ליהודה (ל"ג ז').

וזאת ליהודה, פירש רש"י, וזה לשונו, סמך יהודה לראובן, (דכתיב לעיל
מיניה בברכת משה), מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם וכו', ע"כ, ומשמע
ששניהם עשו פעולה דומה, של הודאה על חטא.

והנה עיין סוטה (ז), דקאמר התם שאמאי הזכיר יהודה אחר ראובן, מפני
שיהודה גרם לראובן שיודה, עיין שם, ומשמע שיהודה לפני ראובן.

והנה דבר זה לכאורה צריך ביאור, הא מעשה דראובן היה הרבה יותר
לפני מעשה יהודה ותמה, שמעשה ראובן היה עדיין לפני מכירת יוסף, וכמו
שאמרו שבמכירת יוסף היה ראובן עסוק בשקו ותעניתו, ומעשה יהודה היה
רק אחר מכירת יוסף שהורידוהו אחיו מגדולתו, עיין רש"י שם, ואחר כמה
וכמה שנים היה מעשה של יהודה ותמה, ואם כן קשה האיך אמרו שיהודה
גרם לראובן שיודה, וצריך ביאור.

ועוד צריך ביאור, דמשמע שם בגמרא שמה שראובן קיבל הברכה הוא
משום שהודה, פירוש דמשום שהודה על מה שחטא משום הכי זכה להך
ברכה של יחי ראובן ואל ימות, ולכאורה צריך ביאור מה שייכות דברכה זו,
דווקא להא שהודה, וצריך.

ונראה דבאמת אף שמצינו שראובן עסק בשקו ותעניתו על חטא דבלהה
אף לפני מכירת יוסף, מכל מקום לא מצינו שהודה שחטא, רק מצינו שבינו
לבין עצמו עסק בתשובה, אבל דבר זה שהודה לא מצינו שכתוב להדיא.

אכן אם כן צריך ביאור היכן מצינו בכלל שראובן הודה, שנאמר שלמד
זאת מיהודה, דתינח ביהודה כתיב **צדקה ממני**, אבל מה כתיב אצל ראובן.

ונראה דההודאה של ראובן הייתה במה שקיבל על עצמו כשרצה להוריד
את בנימין למצרים לערוב את שני בניו, והיינו שמראה שאין לו קפידא על
זרעה של רחל, ואדרבה מוכן הוא להצילם במחיר של בניו עצמו.

והנה הודאה זו הייתה אחר הודאה דיהודה (שמעשה דתמר היה לפני
הרעב שירדו בו למצרים), ושפיר יש לומר שראובן למד הודאה מיהודה, ולפי
זה גם מתבאר מה דקאמר **יחי ראובן ואל ימות**, דההודאה הייתה שהסכים
למיתת בניו, ועל זה קאמר מכיון שהודה, לא ימותו בניו, ודו"ק. --

ב), עוד נראה לפרש **משה איש האלקים** דקאמר כאן, על פי מה שכתה
הגר"ח מוולאזין בספר נפש החיים (שער א' פרק ט"ו), שכתב על מעלת
משה שהיה איש אלקים, וזה לשונו, לבד משה רבינו ע"ה שזכה לעצמותה
תוך גופו ולכן נקרא **איש האלקים**, ע"כ, ודו"ק.

ג), עוד נראה לבאר על פי מה שכתב בבעל הטורים כאן, שתיבות
מ'שה' א'יש' ה'אלקים', הם ראשית תיבות מא"ה וסופי תיבות מש"ה,
שאמר (להם) תנו לו מאה ברכות בכל יום, (וכל ברכה וברכה עשרה
זהובים, הרי אלף, לכך אמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים, משלי,
ויברך אתכם משלו), עיין שם, ומשמע שזה היה הברכה שברכם משה
שיעשו מאה ברכות בכל יום ודו"ק.

והנה הא דתיקן להם משה מאה ברכות, יש לומר כמבואר בתיקוני
זוהר שזה היה אחר חטא העגל, לתקן חטא העגל, כדי שלא יהיה
מגיפה, והנה משה לא חטא בחטא העגל, ואדרבה תיקן החטא על ידי
שבירת הלוחות, וממילא יש לומר שזה מה דכתיב **משה איש האלקים**,
שמכיון שהיה **איש האלקים** יכול לתת להם הך עצה של מאה ברכות,
ודו"ק.

***

אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם תכו לרגלך וגו' (ל"ג ג').

ועיין רש"י, וזה לשונו, דבר אחר, **אף חבב עמים**, אף בשעת חבתם של
אומות העולם, שהראית להם פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם,
כל קדשיו בידך, כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואתה
שומרם, **והם תכו לרגלך**, והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך, **ישא
מדברתיך**, מקבלים גזרותיך ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם, **תורה אשר צוה
לנו משה מורשה** היא לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה, ע"כ.

ובפשטות משמע שיש הנהגה מסוימת של **קדשיו**, וזה בזמן שיש כביכול
חיבה של הקב"ה לאומות העולם, ועל ידי שמכריזים ואומרים **תורה צוה לנו
משה מורשה קהלת יעקב**, בזה הם אומרים אחזנוה ולא נעזבנה, ולכאורה
צריך ביאור מהי הנהגה זו שהם מראים.

ונראה דעיין בבא בתרא (ח.), שדרשו הך דרשה דכתיב **אף חובב עמים
כל קדושו בידך**, אמר משה לפני הקב"ה, רבנו של עולם, אפילו בשעה
שאתה מחבב עמים, **כל קדושו יהיו בידך**, ושם ממשיך בגמרא לדרוש
המשך הפסוק, **והם תכו לרגלך**, תני רב יוסף, אלו תלמידי חכמים, שמכתתים
רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, **ישא מדברותיך**, לישא
וליתן בדברותיו של מקום, ע"כ.

ומשמע שהסיבה למה הם **בידך**, הוא משום שמכתתים רגליהם ממקום
למקום כדי ללמוד תורה, והנהגה זו היא מה שמוכיחה שתורה צוה לנו משה
וגו' וכמו שפירש רש"י שאחזנוה ולא נעזבנה, וזה גופא הסיבה שהקב"ה
שומרם, והם **קדשיו** - **בידך**, של הקב"ה.

ומשמע שהפעולה שגורמת לזה היא מפני שהולכים ממקום למקום
ללמוד תורה, ובזה הם **תכו לרגליך**, ובפרט שהוא בזמן שלא נראה בהדיא
שום חיבה לישראל, אלא אדרבה וכו', מכל מקום הם מכתתים רגליהם
ללמוד תורה, ובזכות זה הם זוכים לשמירה מעולה, ומפני שבזה מראים
שאחזנוה ולא נעזבנה.

ולכאורה צריך ביאור האיך נראה דבר זה, במה שמכתתים רגליהם.

ונראה לבאר על פי הא דאיתא במנחות (ז), שאבימי שכח תלמודו, והלך

(1) ובעצם כן מפורש בפר' בחוקתי, דכת' **אם בחקתי תלכו**, ופירש רש"י שתהיו
עמלים בתורה, והיינו שעל ידי שהולכים ללמוד תורה זה גופא הוא העמילות
שמביא לכל הברכות הכתובות שם, ונתתי גשמיכם בעתם וגו'.